

Arosuohaukka

– määritysongelma

Arosuohaukkoja nähdään Suomessa enemmän kuin ennen. Laji on silti luultua vaikeampi tuntea.

Arosuohaukkahavainnot ovat lisääntyneet Suomessa suuresti 2000-luvulla. Huhti- ja toukokuussa havaitaan aikuisia naaraita ja koiraita sekä toisen kalenterivuoden (2kv) lintuja. Syyskuussa havaitaan enimmäkseen nuoria. Aikuiset ja 2kv linnut ovat syksyllä melko harvinaisia. Havaintoja on kaikkialta Etelä- ja Keski-Suomesta, mutta eniten Pohjois-Karjalasta sekä Oulun seudulta.

BirdLife Suomen rareiteettikomitea (RK) on tarkastanut vuoden 2000 alusta kaikki aro-

Kuva 1. Tyypillinen nuori niittysuohaukka: linnulle ei muodostu kunnollista kauluria, vaan vain epäselvärajainen ja viiruinen aihe. Musta alue ei ulotu silmän alla nokan tyveen asti. Kupeet ovat viiruiset. Harittajien kärjet (sormet) ovat mustat ja käsisiiven takareuna selkeästi musta. Käsisulkien kuviointi on osalla nuorista niittysuohaukoista tällainen: uloimmat ovat lähes ilman sisäkuvioita ja sisimmässä on selvää, melko säännöllistä ja tasaista juovitusta. Viro 7.8.2005. ANNIKA FORSTEN

Kuva 2. Tyypillinen nuori arosuohaukka: silmän ympärillä vähän vaaleaa erottuen vain pieninä "silmäluomina", leveä silmäjuova, selkeä leveä kauluri ja siihen selkeästi rajautuva tumma alue niskassa – kaulan sivuilla. Käsi-siiven tummimmat juovat ovat sulkien keskiosissa ja ruumiin sivuilla ei ole viiruja. Siuntio 8.9.2005. PEKKA KOMI/TARSIGER.COM

Muotoerot

Käytännössä mitä tahansa arosuohaukkayksilöä määritettäessä ensimmäisenä pitäisi sulkea pois sinisuohaukka. Sinisuohaukalla on leveämpi käsisiipi suhteessa kyynärsulkiin, mutta tämän arviointi ilman vankkaa kokemusta sekä sinisuohaukasta että sirosuohaukoista on vaikeaa. Turvallisempaa on yrittää nähdä siivenkärjen harittavien käsissulkien määrä: arosuohaukalla on neljä harittajaa (joista uloin on muita selvästi lyhyempi); sinisuohaukalla on viisi harittajaa.

Jos arosuohaukka kaartelee korkealla, on kaukoputkella usein mahdollista laskea käsissulat ulkoa lähtien ja nähdä, ettei viidennen kärki enää selvästi erotu siiven takareunasta. Harittajat voi laskea myös lyhyiden liitojen aikana – kannattaa harjoitella sinisuohaukoilla. Aktiivisessa lennossa ja siiven ollessa osinkin supussa laskeminen on vaikeaa. Loppukesästä ja syksyllä sinisuohaukat sulkivat uloimpia käsissulkiä ja niillä saattaa tällöin hyvinkin näkyä vain neljä harittajaa. Siivenkärki pitäisi pystyä tunnistamaan sulkaatoiseksi sulkien kärkien epäsäännöllisen sijainnin perusteella, mutta tämä ei aina ole helppoa, varsinkaan, jos siipi ei ole täysin auki levitettynä.

Myös niitty- ja arosuohaukka ovat keskenään hieman erimuotoisia, mutta näiden erojen käyttö varsinkin naaraspuokuisia lintuja määritettäessä on perusteetonta. Nuori niittysuohaukka antaa leveämpisiipisen vaikutelman kuin vanhat niittysuohaukka-naarat ja keväällä, jolloin nuoren puku voi yleisesti muistuttaa arosuohaukka-naarasta, rakennekin voi siis olla hyvin samankaltainen kuin naarasarosuohaukalla.

ei ole varsinainen määritysartikkeli, vaan tarkoitus on käsitellä määrityksen ongelma-kohtia ja tärkeimpiä tuntomerkkejä Suomessa tehtävän havainnon näkökulmasta.

Suurin ongelmien tuottaja on ehkä se, etteivät kaikki ole ymmärtäneet arosuohaukan määrityksen maastossa olevan usein varsin vaikeaa kokeneellekin havainnoitsijalle ja että lajitunnistuksen on tukeuduttava useiden tuntomerkkien yhdistelmään eikä yksittäisiin tuntomerkkeihin.

Artikkelin kirjoittamisen raaka-ainetta ovat lukuisat luetut arosuohaukkalomakkeet, kirjallisuus ja omat maastokokemukset suohaukoista niin Suomessa kuin ulkomailakin. Lukijan kannattaa perehtyä myös varsinisiin määritysartikkeleihin, joista löytyy lisää tuntomerkkejä^{1,2,5}. Yhdellä perusoppaallakin⁶ pärjää pitkälle.

kkka

suohaukkahavainnot lukuun ottamatta aikuisia koiraita. Vaikka hylättyjen havaintojen määrä on pysynyt huolestuttavan suurena, RK aikoo siirtää tarkastuksen havaintojen suuren lukumäärän vuoksi alueellisten komiteoiden vastuulle vuoden 2007 alusta alkaen.

Tämän artikkelin tarkoituksena on avustaa alueellisia komiteoita tarkastustyössä ja havainnoitsijoita arosuohaukkojen tarkkailussa, jotta hylkääviä päätöksiä ei jatkossa tarvitsisi tehdä enää niin runsaasti. Tämä

Kuva 3. Nuori niittysuohaukka. Sormet vaaleat eikä sisimpien käsikulmien takareuna näytä erityisen tummalta, vertaa kuvaan 2. Oman 26.12.2004. TOM LINDROOS

Aikuiset koiraat

Aikuinen koirasarosuohaukka on melko helppo tuntea. Suurin sekaantumisvaara on syyspuolella sulkiviivi 2kv koirassinisuohaukkoihin, joiden siiven kärkeen tiettyssä sulkasadon vaiheessa muodostuu arosuohaukan tapainen kiilamainen kuvio. Selkeitä värieroja lajien välillä on aika vähän. Sinisuohaukan vaihtuneissa kyynärsulissa ja sisimmissä käsikulmissa on tummat kärjet, selvimmän kyynärsulissa. Siiven takareunaan muodostuu näistä tumma leveä juova.

Aikuiset naaraat

Vanhon aikuisten aro- ja niittysuohaukkojen naaraiden erottaminen toisistaan ei ole tavallisesti kovin hankalaa. Tärkeimmät tunto-merkit ovat kyynärsulmien ja käsikulmien kuviointi alapuolelta, kainalohöyhenten kuviointi ja pään kuviointi. Etenkin siipisulmien kuviointi olisi hyvä katsoa ja kuvata kokonaan, eikä vain esimerkiksi mainita käsisiiven takareunan olleen vaalea. Joillain arosuohaukkanarailla on varsin selkeää kuviointia kainalon alueella, vaikkei se toki olekaan tyyppillisen niittysuon selkeä "shakkilauta".

Ongelma syntyy siitä, että nuorempien naaraiden siipisulmien kuviointi ei useinkaan vastaa tyyppillistä vanhaa naaraista. Lisäksi 2kv lintuja keväällä ei välttämättä ole helppo erottaa aikuisista naaraista, etenkin niittysuohaukkoja, koska tämä laji sulkee ruumiinhöyheniään keskimäärin laajemmin talven aikana.

On tärkeä muistaa, että seuraava tunto-merkkiihdistelmä ei riitä aikuisen arosuohaukkanaraan määrittämiseksi: kyynärsulat tummemmat kuin käsikulmat, sisimpien käsikulmien kärjessä ei erotu selvärajaisista tummaa juovaa ja rinta on viiruinen. Toisen kalenterivuoden (2kv) niittysuohaukka keväällä voi näyttää suunnilleen tällaiselta. Ne saavat usein talven aikana viirutusta vatsapuolelle ja niillä on vielä tallella nuoruuspuvun siipisulat tummine kyynärsulkineen. Käsikulmien takareunanakin voi näyttää varsin vaalealta.

Toinen ongelma on sinisuohaukka. On varsin mahdollista, esimerkiksi vuodenajasta johtuvien ennako-odotusten takia, joutua harhapoluille ja luulla sinisuohaukkaa sirosuoksi. Sen jälkeen naarassinisuon pukutunto-merkit on helppo tulkita arosuohaukan kuvioinneiksi. Tärkeää on havainnoida siivenkärjen muoto kriittisesti. On myös hyödyllistä muistaa, että sinisuon siipisulmien juovitus on yleisesti ottaen säännöllisempää kuin arosuon: kyynärsiiven kolme tummaa juovaa näyttää jatkuvan suoraan käsisiivelle ja ulompiin käsikulmiin asti – sinisuolla siis erottuu käsisiivellä tumma takareuna.

Esiaikuiset koiraat

Toisen kalenterivuoden aro- ja niittysuohaukko-koiraat ovat kesällä hyvin vaihtelevia ja siksi vaikeita määrittää, kuten myös sinisuohaukka. Useimmilla havainnoitsijoilla ei ole niistä paljon kokemustakaan. Tällaiseen lintuun törmätessä kannattaa yrittää tehdä mahdollisimman tarkka kuvaus linnusta, etenkin siipisulmien kuvioinneista, ja selvittää, missä siipisulmien sulkasatoraja on. Myös vatsapuolen vaihtuneiden höyhenalueiden väritykseen ja kuviointiin on syytä kiinnittää huomiota.

Kuva 4. Nuori niittysuohaukka. Tämän yksilön pään kuviot ovat melko arosuohaukka-
maiset, mutta se on kuitenkin määritettävissä
niittysuohaukaksi varsin tyyppillisistä käsisi-
ven kuvioista ja viiruisista kupeista. Ranska
28.8.2005. MARC THIBAUT

Kuva 5. Tyyppillisesti suohaukka voi olla kauan näkyvässä, mutta linnun partioidessa pellolla keskeisiä tunto-merkkejä ei välttämättä näe kunnolla, eikä lintu ole välttämättä kertaakaan aivan sivuittain näkyvässä. Myös siiven kärki voi olla supussa. Katso kuvaa muutama sekunti. Montako harittajaa? Miten siiven kärki muodostuu? Minkä värinen käsisiiven takareuna? Oliko linnulla kauluri? Kuvan lintu on syksyinen nuori sinisuohaukka, silmän värin perusteella koiras. Siuntio 8.9.2005. PEKKA KOMI

Kuva 7. Toisen kalenterivuoden (2kv) niittysuohaukko-koiras. Tämän linnun voisi luulla olevan arosuohaukka, koska kolme sisintä käsikulmaa ovat harmaapohjaisia, eikä siiven alapeitinhöyheniin ole ilmestynyt selkeää ruudukon aihetta. Lisäksi ulompien käsikulmien (nuoruuspuvua) kärjet ovat varsin vaaleat. Uudet, sisimmät käsikulmat ovat kuitenkin juovikkaat, toisin kuin arosuohaukalla. Siiven alapeitinhöyheniin on tullut hieman niittysuohaukkaomaisen voimakasta kuviointia. Kazakstan 2.7.2005. ANNICA FORSTEN

Kuva 6. Aikuinen arosuohaukkanaaras. Huomaa selvä kauluri, käsisiiven tummimpien juovien sijainti sulkien keskiosissa ja kynnärsiiven kuviointi. Oman 17.12.2004. JUHA NIEMI

Nuoret

Tyypilliset nuoret (ja monet 2kv linnut keväällä) on melko helppo tuntea, jos etäisyyttä ei ole liikaa. Pään samoin kuin siipisulki- en kuviointien tarkka ja huolellinen arviointi ovat määrittämisen kannalta tärkeitä. Hyvin nähdyllä niittysuoilla erottuu usein vaihtelevan voimakasta kapeaa viirutusta kyljillä, mikä on hyvä lajituntomerkki syksyllä.

Yleensä niittysuohaukalla ei ole selvää kauluria, mutta joillakin linnuilla se voi olla hämmentävän selvä muistuttaen arosuohaukkaa. Arosuohaukan vaalea kauluri on tasaleveä ulottuen niskasta kurkkuun asti. Sen takana on yhtenäinen leveä ruskea alue, mikä yhdessä tumman naaman kanssa korostaa arosuohaukan kaulurin kontrastikkuutta.

Arosuohaukalla on silmän ympärillä vähemmän vaaleaa ja tumma poskilaikku jatkuu nokan tyveen asti. Nokan tyven aluetta on kuitenkin yleensä vaikea tulkita maastossa ja lähes mahdotonta lennossa.

Niittysuohaukan vaalea kauluri yleensä kaventuu tai katkeaa niin, että se ei kierry samalla tavoin tasaleveänä koko kaulan ympäri kuten arosuohaukalla. Silmän ympärillä niittysuohaukalla on enemmän vaaleaa, mihin tulisi myös kiinnittää huomiota kaulurilla varustetun suohaukan osuessa kiikareihin.

Käsisiipien kuviointi ei ole niin yksinkertainen ja helposti tulkittava tuntomerkki,

kuin yleensä luullaan, ja joillakin niittysuohaukoilla tumma siiven takareuna erottuu huonosti, jos lainkaan. Yleensä nuorella niittysuoilla on tummat harittajat (sormet), mutta ei aina. Tätä tuntomerkkiä on monesti vaikea nähdä kunnolla. Siiven ollessa supussa ja etäältä katsottuna arosuohaukan sormet voivat näyttää tummilta. Siipisulkien juovitus voi lajeilla olla hyvin samantyyppinen, eikä arosuohaukalla aina erotu siipisulkien tyvellä juovatonta vaaleaa aluetta, niin sanottua "bumerangia".

Toinen ansapaikka nuoren arosuohaukan määrittämisessä on se, että jotkin nuoret sinisuohaukat ovat varsin punertavia alta. Lähempää pitäisi kuitenkin näkyä aina, että arosuo on alta juovaton ja sinisuolla on tummia pitkittäisviiruja. Kevätpuolella 2kv arosuohaukallakin voi olla pitkittäisviiruja.

Risteymät

Suohaukkalajien välisiä risteymiä on raportoitu viime aikoina niitty- ja arosuohaukan² sekä aro- ja sinisuon välillä (julkaisematon), ja ne tietenkin tekevät lajien määrittämisestä hyvin vaikeaa. Jos määritämme suohaukkoja etäisyydeltä, jolta niitty- ja arosuo ovat toisistaan vielä erotettavissa, monet ristey-

mät luultavasti lipsahtavat jommaksikumaksi. Tätä on vaikea välttää, mutta on silti syytä muistaa hankalien yksilöiden kohdalla, että risteymäteoriakin on syytä ottaa vakavasti. Jos vaikea tai ristiriitainen yksilö havaitaan hyvissä olosuhteissa, se kannattaa dokumentoida hyvin. Esimerkki tällaisesta on vuoden 2005 RK-katsauksessa⁴.

Kiitokset

Tom Lindroos, Jyrki Normaja ja William Velmala esittivät muutosehdotuksia. Annika Forsten, Pekka Komi, Tom Lindroos ja Juha Niemi sallivat julkaista kuviaan. Dick Forsman opasti esiaikuisten koiraiden määrittämisessä.

KIRJOITTAJAT OVAT BIRDLIFE SUOMEN RARITEETIKOMITEAN JÄSENIÄ.

Kirjallisuus

1. Forsman, D. 1995: Field identification of female and juvenile Montagu's and Pallid Harriers. – Dutch Birding 17 (2) 41–54.
2. Forsman, D. 1995: Male Pallid and female Montagu's Harrier raising hybrid young in Finland in 1993. – Dutch Birding 17 (3) 102–106.
3. Forsman, D. 1999: The Raptors of Europe and the Middle East. Lontoo.
4. Lindholm, A, Aalto, T, Normaja, J & Rauste, V 2006: Rariteetikomitean hyväksymät vuoden 2005 harvinaisuushavainnot. – Linnut-vuosikirja 2005 53–62.
5. Lontkowski, J. & Skakuj, M. 1995: Die Unterscheidung von Korn- Circus cyaneus, Wiesen- C. pygargus und Steppenweihe C. macrourus. – Limicola 9(5) 233–275.
6. Mullaney, K, Svensson, L & Zetterström, D 1999: Lintuopas. Euroopan ja Välimeren alueen linnut. – Otava.